

amongst occult writers. This is not to say that all commonalities are by definition the result of cognitive processes but simply that some of them might be. Knowing which, can give us a better insight into the cultures and times in which these ideas were developed and why certain ideas seem so resilient.

Overall Hanegraaff's book is an easy and interesting read which does, as he promises in the introduction, put into question our very identity as scholars. Hanegraaff succeeds in questioning the very basis on which research into Western esotericism is done and effectively demonstrates that the truth about all the different movements, philosophies and ideas which fall into this largely neglected category lies in the original sources and not in our modern academic theories. The uncharted continent of knowledge, which Hanegraaff set out to discover, might still largely be a mystery, but at least we are now better equipped than ever to set out on our own journey into the unknown.

DAVID MAC GILLAVRY

Hans Gerald Hödl – Lukas Pokorný (eds.), Religion in Austria I,

Vienna: Praesens 2012, 194 s.
ISBN 978-3-7069-0763-7.

V roce 2012 vydalo nakladatelství Praesens ve Vídni první svazek řady *Religion in Austria*, jehož editory jsou Hans Gerald Hödl z katedry religionistiky pod Vídeňskou univerzitou a Lukas Pokorný z katedry religionistiky na Aberdeenské univerzitě. Chystaná knižní řada je založena na snaze o religionistickou, neteologickou, reflexi náboženské situace v Rakousku a je výsledkem projektu „Mapping Religions in Vienna“. Editoři shledávají současný stav bádání o náboženství v Rakousku nedostačující (s. vii) a novou knižní řadou by rádi vyplnili mezery v tomto badatelském prostoru.

Cílem série jako celku je „vytvořit původní vědeckou práci s využitím rozličných metod sahajících od historického (např. archivního) až ke kvantitativnímu a širokému spektru kvalitativních výzkumů (např. řízené rozhovory a zúčastněná pozorování)“ (s. viii).

Svazek první, kterému se věnuje tato recenze, se zabývá pěti skupinami působícími na rakouské náboženské scéně – islámu, Církvi Ježíše Krista Svatých posledních dnů, Or Chadaš, Kofuku no Kagaku a Hnutí sjednocení. Jak naznačuje předmluva, chtějí jednotliví autoři na pozadí obsáhlého úvodu do historie působení jednotlivých náboženských skupin v Rakousku přispět také k některým významným teoretickým tématům současného religionistického bádání, přičemž hlavní rámec tvoří problém sociální exkluze či inkluze jednotlivých náboženských skupin v různých historických obdobích. Do svazku přispělo celkem sedm autorů, religionistů s přesahy do dalších odborných disciplín, pěti texty, z nichž každý se věnuje jedné z uvedených skupin.

V první kapitole s názvem „Rakouští reformovaní Židé: V pasti „autenticity““ (s. 1-29) se Angelika Rohrbacherová věnuje židovské liberální kongregaci s názvem Or Chadaš (Nové světlo). Na pozadí politického vývoje ukazuje problematické postavení této skupiny ve vztahu ke státu, ale také k oficiálně registrované židovské společnosti *Israelitische Kultusgemeinde*. Kriticky hodnotí dosavadní historiografické výzkumy v oblasti židovství v období po šoa a upozorňuje, že esencialistický přístup k výzkumu v této oblasti se dostává do pasti, když zdůrazňuje etnicitu a tradici (s. 3). Rohrbacherová, v opozici k esencialistickému diskursu, který předcházela „kulturnímu obratu“ v sociálních vědách, navrhuje vnímat judaismus jako abstraktní entitu, která v sobě zahrnuje „široké množství rozdílných náboženství, která formují vlastní příslušné profily prostřednictvím zvýznamňování jejich rozdílností v multináboženské skladbě jakéhokoli státu či kultury“ (s. 5). Důsledkem dvou sociálních jevů – katolického monopolu v otázce definování náboženství v rakouské společnosti a uplatňování modelu „uniformní komunity“ (s. 15) v rámci židovské komunity samotné – je pak sociální

exkluze skupiny Or Chadaš ve vztahu ke státu i k *Israelitische Kultusgemeinde*. Na druhé straně Rohrbacherová upozorňuje na kolizi vzniklou mezi principy náboženské svobody v demokratickém státě (tj. také možností jedince vybrat si v průběhu života jakékoliv, nebo také žádné, náboženství) a možností samotných náboženských skupin vybírat a odmítat nové členy. Výsledky její práce dokládají, že náboženští představitelé často zůstávají uvězněni v osidlech esencialistického pojetí etnické a náboženské identity. Vědecký diskurs by se ovšem měl z kopírování této náboženské linie kritiky vůči menšinovým náboženstvím vymanit.

Lukas Pokorny a Franz Winter představují původem japonskou náboženskou skupinu Kofuku no Kagaku, nyní globální nové náboženské hnutí (s. 31-79). Esej se z jedné třetiny věnuje obecným historickým souvislostem vzniku a náboženskému obsahu učení skupiny, přičemž ústřední stať podává detailní chronologický přehled působení Kofuku no Kagaku v Rakousku. Autoři vycházejí především z poznatků z rozsáhlého terénního šetření mezi členy Kofuku no Kagaku a volí přitom formu mikrohistorického vyprávění (s. 32), což textu mimo jiné dodává na čtivosti. Ačkoliv jsou v příspěvku na pozadí historického vývoje skupiny zmiňovány příběhy konverze, apostaze a dalších ústředních religionistických témat, nedočkáme se žádných pokusů o teoretickou reflexi těchto procesů. Nicméně, jak autoři v úvodu upozorňují, jedná se v jejich případě o prvotní příspěvek tematizující toto nové náboženské hnutí v rakouském prostředí, tudíž je zmapování vzdálenější i nedávné historie působení skupiny nezbytným prvním krokem pro další výzkum této skupiny. Předposlední kapitola se tento nedostatek snaží vykompenzovat představením profilů vybraných členů skupiny. Jedná se z mého pohledu spíše o možný nástin budoucí sociologicky zaměřené studie pojednávající podrobněji a s většími teoretickými přesahy o problematice členství v daném hnutí. Případ Kofuku no Kagaku mimo jiné ilustruje složitou situaci netradičních minoritních náboženských skupin v procesu „zabydlování se“ v novém prostředí.

Kapitola věnovaná islámu nese název „Od bosenských vojáků ke třetí generaci

mládeže: Zakládání Mládežnické rady islámské náboženské komunity po 100 letech existence rakouského islámu“ (s. 81-116). Astrid Mattesová hned na začátku upozorňuje, že v případě islámu legální status nezaručuje kladné vnímání náboženství ve veřejném diskursu (s. 81). Vedle historického přehledu přítomnosti islámu a muslimské menšiny v Rakousku se studie zaměřuje na proces formování rakousko-islámské identity u druhé a třetí generace muslimských imigrantů. Autorka si klade za cíl „poskytnout vzhled do ‚Islámské náboženské komunity v Rakousku‘, přičemž Mládežnická rada je součástí reprezentativního výboru rakouských muslimů“ (s. 82). Značná část textu je věnována historickému popisu formování islámské komunity a procesu jejího etablování v rakouské společnosti. Mattesová především poukazuje na vnitřní diverzitu rakouských muslimů, a to jak na úrovni etnické, tak i organizační, a upozorňuje na konkrétní faktory, jež podmiňují problematický charakter jejich oficiální organizace. Za největší přínos této studie považují otevření diskuze týkající se discrepancy mezi potřebami uvnitř samotného menšinového náboženského společenství (přetrvávající diverzifikace na základě etnického příslušenství a zároveň snížení důležitosti etnického a jazykového pozadí u druhé a třetí generace) a snahami o uznání na státní úrovni, které nemusí mít vždy pozitivní dopad na skupinu samotnou. Dynamika jednání Mládežnické rady pak reprezentuje možnou úspěšnou strategii působení v dané oblasti menšinového a teprve postupně se společensky etabloujícího náboženství, jako je islám.

Hans Gerald Hödl sepsal esej zabývající se misíí Církve Ježíše Krista Svatých posledních dní na území Rakouska mezi lety 1865 a 1900 (s. 117-159). Jeho historiografický výzkum, vycházející především z dostupných dobových zdrojů, ale i ze sekundární literatury, informuje o specifikách pronikání mormonské misie na území dnešního Rakouska v raném období (v komparaci s dnešním sousedním Německem, Švýcarskem, Českem a Maďarskem). V rámci výkladu o snahách významných postav mormonské misie poukazuje na vzhlednější podmínky, v nichž probíhala, vzhledem k silně katolickému prostředí, „římkokatolické

formě „teokracie“ (s. 135). Na pozadí snah o proselytaci Evropanů – Rakušanů – Hödl popisuje problematický vztah mormonů ke státu (a případy jejich persekuce), který v určitém smyslu přetrvává dodnes, a to i přes oficiální uznání této církve státem. Esej podává detailní vzhled do historických souvislostí působení mormonů ve střední Evropě (včetně území dnešního Česka) a zároveň, stejně jako následující esej, slibuje, že v dalších svazcích postoupí v dané tematicke chronologicky dále směrem k současnosti.

Poslední esej (s. 161-187) vzešla ze spolupráce Lukase Pokorného a Simona Steinbasse a pojednává o původem korejské náboženské skupině Hnutí sjednocení, někdy označované jako Církev sjednocení. Kapitola se zaměřuje na historické počátky jeho působení v Rakousku, konkrétně v letech 1965 a 1966. Část textu se zaměřuje na obecné informace o hnutí, jeho poslání a historii. Cílem je nabídnout čtenáři „mikrohistorické vyprávění, které zahrnuje historickou dokumentaci a její ideologický rámec“ (s. 162). Autoři zahrnují do svých analýz kromě archivních zdrojů také velké množství rozhovorů se členy (s. 162). Od přehledu šíření Hnutí na světové úrovni se autoři dostávají k jeho misii v Rakousku a nabízejí čtenáři poměrně jasný obrázek o vývoji postavení malé netradiční náboženské skupiny a problémů spojených s její (i)legalitou. Může být podstatnou informací pro české badatele na tomto poli, že rakouští členové Hnutí sjednocení měli významný vliv na pronikání této skupiny i za železnou oponu včetně Československa. V prvních krocích misie Hnutí přicházejícího z Německa se dle Pokorného a Steinbasse ukazuje být důležitou určitá náklonnost protestantských křesťanů.

Obecně studie dokládají provázanost náboženské scény v celém (středoevropském kontextu), a tedy i potřebnost perspektivy překračující hranice státních útvarů. Podrobné historiografické vzhledy do šíření netradičních náboženských skupin s důrazem na misijní činnost významných členů v raných obdobích jejich působení a na druhé straně důraz na proměnlivou a vnitřně diverzifikovanou podobu tradičnějších náboženských skupin dokládají snahu autorů

pojímát „náboženskou krajinu“ (např. s. vii) jako komplexní a dynamický systém, který může být v některých polohách stejně autoritativní jako státní moc a v jiných se stává paralelním, státem potíraným či zcela nereflektovaným sociálním fenoménem.

Přes veškerý přínos a nové poznatky v oblasti historického vývoje náboženství v Rakousku ve 20. století, které publikace jistě přináší, kritéria pro výběr konkrétních skupin, potažmo témat jednotlivých esejů, které mají společně vytvářet celek daného svazku, zůstávají nezodpovězenou otázkou. Ačkoliv se primárně jedná o historiografickou práci, lze identifikovat nenaplněnou snahu zpracovat religionistická témata s pomocí jiných přístupů. Čtenář se nedočká po teoretické stránce zpracovaného textu, který by si jistě předložená témata zaslouhovala. Vzhledem k obecné tendenci vypořádávat se v religionistice s teoretickými otázkami i v rámci dílčích případových studií (a tím také zdůrazňovat vlastní místo v oblasti sociálních věd), očekávání odborného čtenáře v tomto směru zřejmě nebude zcela uspokojeno. V mnohém se tak jedná spíše o příslib budoucích svazků knižní řady.

Pochvalu si zaslouží vysoká kvalita příloh včetně seznamů zdrojů a sekundární literatury u jednotlivých esejů. Čtenář se dočká jak dobových obrazových příloh (fotografií a skenů dokumentů) a slovníčků s transkripcemi slov z jazyků užívajících jiných abeced než latinky, tak i podrobné bibliografie, která může být badatelům v daných oblastech velkou oporou.

Publikace jistě naplňuje svůj cíl. Jednotlivé eseje reflektují legislativní situaci a postavení jednotlivých skupin v jednotlivých historických obdobích a problematizováním jejich postavení ve společnosti upozorňují autoři nejen na historickou, ale implicitně také současnou potřebu zkoumat stávající podmínky působení rozličných náboženských skupin v jejich komplexitě. Přínos publikace by bylo vhodné posuzovat v kontextu celé knižní řady, což snad bude v blízké budoucnosti možné. Pro českého badatele v oblasti náboženství se jedná o publikaci velmi přínosnou, která implicitně otevírá prostor například pro mezinárodní výzkum v oblasti nových náboženských hnutí ve střední Evropě a může být jedním z vodítek

pro tuto nepříliš aktivně prozkoumávanou oblast na území České republiky.

PETRA TLČIMUKOVÁ

Kateřina Mildnerová, Pítí fetišů: Náboženství a umění vodun v Beninu,

**Praha: Malvern 2012, 399 s.
ISBN 978-80-87580-24-0.**

Málokdy se stává, že se česká čtenářská obec může skutečně důkladně a detailně seznámit s některým ze zámořských náboženských systémů a s náboženským chováním jeho nositelů a tvůrců. Kniha afrikanistky Kateřiny Mildnerové takovou příležitost nabízí.

Data pro svůj text autorka získávala během svých archivních a muzeologických výzkumů ve francouzských institucích, především v Lyonském muzeu. Někoho možná překvapí, proč pobývala právě ve Francii; tady se snad sluší připomenout, že dnešní republika Benin byla po více jak šedesát let francouzskou kolonií a bohatství tamních muzeí a archivů nabízí největší množství relevantních materiálů ke studiu. Na tom však Kateřina Mildnerová neskončila. Svůj mnohaletý výzkumný projekt završila terénním výzkumem v samotné republice Beninu. Zde se zaměřila na obyvatele čtyř významných kulturních, náboženských a historických center, žijících ve městech Ouidah, Porto-Novo, Abomey a Cotonou. Výsledkem je studie, která nenabízí jen ideální (teologický) obraz náboženského myšlení a chování současných Beninců, ale i vzhled do každodenní náboženské praxe. Jednoduše řečeno, čtenář se neseznamuje jen s obecnou věroukou, ale i se způsoby, jakými si ji upravují pro svoje každodenní potřeby jednotliví věřící či skupiny věřících.

Text knihy je rozdělen do tří částí. V první, úvodní části „Vodun – historie a současnost“ se čtenář seznámí s dějinami dnešního Beninu a s rekonstrukcí náboženských dějin. Druhá část, která tvoří jádro

práce, je věnována systematickému popisu celého fonského panteonu. Konečně ve třetí a závěrečné části se autorka věnuje každodenní náboženské praxi Fonů a dalších národů jižního Beninu.

V úvodu první části nabízí autorka čtenáři rekonstrukci vývoje náboženského systému vodun, jejímž autorem je beninský sociolog a historik Emil Ologoudou. Podle této teorie se raná fáze vodun vyznačovala decentralizací kultů, ve druhé fázi (17. až 19. století) došlo k centralizaci kultů a propojení s politickými strukturami sílicího, předkoloniálního abomeyského státu, třetí fáze zahrnuje celé období francouzského vlivu a nadvlády (1861-1960) a konečně čtvrtou fázi tvoří období po vzniku samostatného Dahome/Beninu. V tomto čtvrtém období pak byla významná doba, kdy zemi spravovaly marxistické vlády. První část pak pokračuje pasážími věnovanými panovníckým genealogiím, organizaci abomeyského státu, evropským vlivům a zejména obchodu s otroky. Závěrečné kapitoly jsou věnovány koloniálnímu období, marxistickým vládám a nejmladším dějinám po pádu marxistického vojenského režimu.

Celá tato část nabízí zatím nejpodrobnější obraz beninských dějin od mytických dob až po současnost, jaký byl kdy v českém jazyce podán. Vůbec poprvé byla v českém textu také publikována celá genealogie abomeyských panovníků; totéž platí o charakteristikách státního aparátu, kultu posvátných vládců a mocenských hierarchiích.

Problematickou je ale skutečnost, že autorka příliš podlehla oficiální beninské historiografii, kterou ji zásobovali beninští kolegové. Národní historiografie totiž často zveličují význam vlastního národa – známe to i z interpretací českých dějin. Je dobré si uvědomit, že abomeyská říše ležela ve vnitrozemí, kam měli evropští obchodníci a vůbec zpravodajové omezenou možnost přístupu, a že tedy máme nedostatek písemných zpráv. Veškerý evropský obchod se až do první poloviny 19. století soustřeďoval do pobřežních městských států, které byly na Abomeyi nezávislé, případně s abomeyským státem válčily. Navíc všechny místní předkoloniální kultury byly nepísemnické a znalosti o minulosti se uchovávaly formou ústně tradovaných (a memorovaných) textů.